

POGAJ BÓH

ČASOPIS EVANGELSKICH SERBOW

4. číslo

Budyšin, měrc 1953

Lětnik 3

„Hlejće, my džemy horje do Jeruzalema, a budže wšitko dokonjane, štož je pisane wo čłowskim synje“ / Luk. 18, 31.

W našej ewangelskej serbskej bibliji steji jow krótki napis: Wučba wo křižu a čerpjenju. Hewak ludžo tola nam lěpšiny slubja. Tak je přeco było w stawiznach swěta. Jezus Chrystus to z wotpohladom nječini. Wón swojim wučobnikam něšto druhe praji. Widžachu wulke město Jeruzalem na horje před sobu. Tam so zeńdžechu pobožni Židža ze wšeho swěta. zo bychu swoje pasah swječili. Před něšto lětami běše tam tež dwanaćelětny hólč Jezus ze swojimaj staršimaj. A što smy sej spomjatkowali ze scěnja na přenju njeźzela po Troch kralach? „A wonaj njerozumištaj slowo, kotrež wón jimaj praji.“ (Luk. 2. 50) A je w póstnym času hinak? „A woni ničo wo tym njerozumichu a rěč běše jim potajna a njewědzachu, štož bu prajene.“ (Luk. 18, 34) Třeći raz je Chrystus čerpjenje swojim wozjewił — a to po zdaću podarmo. Čehodla? Dokelž so wšitcy čerpjenja bojimy a dokelž je nam puć slawy přeco bóle sympatiski hač puć křiža a bolosćow. „... budže wusměšeny a hanjeny a zaplutowany, a budžeja jeho krjudować a morić...“ (Luk. 18, 32) Štó to rady slyši?

Chrystus je po tym puću chodzil. Što nam to pomha? Wón je čerpił jako čłowjek bjez hrěcha, to rěka hinak hač hewak my čłowjekojo. Naše čerpjenja — tež wulke nic — njesu bjeze wšeho te samsne kaž Chrystusowe. My smy zakryći a pokryći z winu a z hrěchami, a to nic z někajkimi powšitkownymi, ale z wosebitymi. Wězo njemůže-

my choremu přiwołać: To maš nětko wot swojich hrěchow! Tak jednore to njeje — a tola je přeco hrěch z čerpjenjom změšany. Potajkim hišće raz: Chrystusowe čerpjenje njeje naše čerpjenje. Praša so tež, hač je wšo čłowske čerpjenje — čerpjenje Chrystusa dla? Wěry dla? Přeswědčenja dla? To pak je a wostanje nam spomozne, zo so čerpjenja a bolosće skerje znjesu, hladamy-li na křiž Zbōžnika. Naši reformatorojo — wótecojo reformacije su w najwjetšej nuzy čezko chorym křiž pokazali, hdyž na příklad pacient

rěć njemůžeše a to běše jim dosć, dosć měra a pokoja. Jako běch jaty, nam cuzy duchowny to před 7 lětami tak wukładowaše, zo su naše čerpjenja ižo znjesliwe přez Chrystusowe čerpjenje hač bjez njeho. Mi so zda, zo je wón prawo měl. Njech wjele so minje, wostanje stare křesćanske hesło, kotrež widžachmy jako studenća na Bonnskej Křižnej horje. „Ave crux — spes unica“, to rěka serbsce: Budž postrowjeny, křižo, naša jenička nadžija! „Dyrbimy přez wjele tyžnosćow do Božeho kralestwa zastupić.“ B.

Zabyte konfirmacijske hrono

Sobudželaćer křesćanskeje młodziny zetka w lětach po wójnje něhdže na dwórnišću njenadžicy muža, kiž je před dwaceći lětami k njemu we wosadze swojeje domazny do hodzinow za džěći šol. Wón ma wjele powědać, přetož je wjele dožiwił a nazhonił w zańdženych lětach. Njewinowaty běše w jastwje byl, běše so wrocił do zapušćeneje domizny. Zničene bě tež jeho zbožo. A tola — jeho woči z radosću blyšćeštej! „Kak sy móhl to wšo přetrwać?“ so tamny praša. — „Moje konfirmacijske hrono je mi pomhalo!“ — „Tak swěru sy sej jo wobchowal?“ — „I smorže! Zabył běch jo! Hižom dvě léce po konfirmaciji ničo wjacoy wo nim njewědzach. Wšo bž za mnje zapomnjene, zhubjene. Ale hrono je mje namakało a wot toho časa při mni wosta'lo!“ — „Powědaj!“

„Bžše w najćmowšim času, mójeho žiwjenja. Čmowe běše wo-

kolo mje po posiownym zmyslu siewa. Běch jaty a ležach samlutki počmě w jastwje. Wěšće, što to na sebi ma za mlodeho čłowjeka, kiž chce žiwy być? Snano budžech rozum zhubił kaž někotry druhi njezbožowny. Wuchowalej stej mje Bože slončko a Bože slowo. Něhdy swěćeše so slončna pruha přez škalobu w muri. A w blyšču tuteje pruhi, kiž jenož krótko mješiny traješe, spóznach na muri pismo, wot jateho do scěny zadrapano. Lědy móžach čitać, štož tam steješe: „... pola was wšitke dny... skónčenja swěta.“ Potom so slončko zhubi. We mni pak běše krótki wokomik swětla znutrkowny woheń zapalił. Wědzach z jednym razom, štož tam steješe: „Hlej, ja sym pola was wšitke dny hač do skónčenja swěta!“ Zabyte a zhubjene konfirmacijske hrono! Što tola tajke slowo we sebi ma, hdyž je so wožiwiło!

Biblijske hrono na měsac měrc 1953

Ja sym prosyl za tebe, zo by twoja wěra njepřestała / Jk. 22, 32.

Hdyž sy tajke hrono jako hólce nawuknył, njejsy sebi ničo při tym myslit! Nětk pak, jako bě wšitko — zbože, nadžija, žiwjenje, radósc, swoboda — za mnje swěćeše. Bě mi w čémnosći mojeje jastwo-weje džěry swětła hwězda. Prjedy běch druhdy kaž njemdry zachadzał. Po cyjich dnjach běch potom kaž zadwělowany cyle myslaty. Nětk pak so tež čmowy dohladowar džiwaše, zo běch so cyle přeměňaj. Sebi myseše, zo chcych čeknyć, a starosciwje kóždy kućik přepytowaše. Polny njedowěry na

mnje hladaše. Njemóžeše zapřimnyć, čehodla bě moje wobličo cyle hinak hač prjedy. Skónčnje jemu njejasne slowo na scěnje pokazach. So džiwajo pak na mnje, pak na znamjenja na scěnje hladaše, kotraž běchu mje přewbroćile. Po něchim so mi dowěri a poča zo mnu wo tamnym slowje rěčeć. Skónčnje so dolho wo potajnstwje hrona na scěnje a wo prašenjach wěry rozrěčowachmoj. Wšak widžeše, zo běch so přeměnil a zo tak wostach. Jako so běch domoj wrócił, jemu pisach. Wotmolwi krótko ale wjelepraj-

nje: „Waše hrono nětko na mojej scěnje wisa, wote mnje sameho pisane. Wěsće čehodla.“ Tak bě moje hrono dale pućowało a bě druhého čłowjeka ze swětlom dopjelnilo: „Hlej, ja sym pola was wšitke dny hač do skónčenja swěta!“
La.

Njedzelu Lätare, dnja 15. měrca, w Měrčin Lutherowej cyrkwi w Drježdžanach w 15.30 hodž. Boža služba w serbskej rěči.

Bjez kamjenja / Podał W.

Sy hižom pō čmje wo kamjeń zawadził, kotryž njenadžicy wosrjedz dróhi ležeše? Potom wěš, kak je to mjerzace a nimo měry strašne. Chwalmy sej rjanu dróhu bjez pohóršaceho kamjenja.

Chěžu njesměš na pěsk twarić. Dyrbiš najprjedy grunt wuryc a do njeho wulke zakładne kamjenje polozić. Zakładny kamjeń pak wšeho žiwjenja, dušineho ale tež čelneho, cyrkwinskeho ale tež swětného, twojeho žiwjenja a mojeho je naš knjez Jezus Chry-stus.

Wbozy čłowjekojo, kotřiž na swojej wutrobje čezke kamjenje starosćow, zrudoby noša. Tajki drje potom z našej njeboh maćerju praji: Mni njestajće žadyn kamjeń na row. Na mni su za čas žiwjenja dosć čezkich kamjenjow ležale.

Pjeršćen, z kotrehož je blyščaty kamušk wupadnył! Kajki je to zrudny, haj wohidny napohlad. Preč z tajkim pjeršćenjom! Wón wjace ruku njedebi. Wón nas hněwa.

Žiwjenje našeho Augusta bě bjez kóždeho kamjenja.

Chcych jemu poprawom tu w Pomhaj Bóh hinaše mjeno dać, dokelž so snano někotryžkuli čitar na našeho njeboh Augusta dopomni. Hižom stari Romjenjo prajachu: De mortuis nihil nisi bene! Wo zemrětych njesměš ničo rěčeć, chiba jeno dobre. Tuž chcych zawoźejo sej druge mjeno za njeho wuzwolić, snano Pětr abo Michał abo Jan, ale jenož August — ani Awgust — so za njeho hodži. Wón sluješe do dolheho rynka wšech Augustow, kotryž so započa z tam-

nym slawnym Augustusom, romskim kejžorom za čas Jezusoweho naroda, a wuklinči z „hlupym Augustom“ našeho časa. Spodžiw-nje, džensa sej ničo njezwěri swojeho hólčka Augusta mjeno-wać.

Slušeše naš August bóle na kónc wšitkich slawnych a wulkich Augustow abo bóle na tamny bok džiwnych, směšnych, njewu-žitnych čłowjekow?

Dróha jeho žiwjenja drje nje-běše bjez kamuškow, wótrych kalatych a hrózbnych kamuškow, ale žadyn njebě tak wulki, zo by so wo njón zakopnył a padnył. Na dwaceći lět je pola našeho nana na dworje džělał. Pilny džělaćer njebě. Husto so nan na njeho hně-waše, zo bě tak po małym, ale tola njebě tak lěni, zo by jeho wu-hnał. Rady piješe palenc. Wosebje njedzelu wječor přińdže zwjetša pjany dom, ale wšědne dny potom zaso někak džěše. Wón rady krad-

nješe — žane wulke wěcy, ale j-ka z hńězdow, jabluka z pincy, druhdy tež jenu kořbasu. Hdyž dyrbješe něšto wobstarać, by so stajnje wo jenu abo dvě hriwni „zaličil“. Stajnje bě mazany, tak mazany, zo bě zlě na njeho z bli-ska hladać, ale při wšěm bě wo-bličo někak přecelne a dobroćiwé. Wón njeznaješe žanych dolhich zlobow, a tež ty so njemóžeše na njeho dolho zlobić. Hdyž by jeho nan wuswarił, wón z měrnym „Nó da hop!“ woteńdže.

Naš August bě wotroček z wo-tročkowskej dušu. Wón džělaše, nic wšak přewjele, ale runje tak, zo móžeše nan z nim spokojom być. Ničo njeběše jeho, chiba jeno jeho mazana drasta. Nochcyše pak tež ničo měć. Wo ničo so njesta-raše. Čas žiwjenja wosta sam. Hdyž je hdy što swobodny, sam swój knjez byl, tak naš pohoně August. Zo jemu drugi džělo při-kazowaše a jemu mzdu plaćeše, jeho njemyleše. Wšako měješe stajnje možnotu swoju službu wu-powědzić a so pola druhého bura přistajić. Ničo jeho njewjazaše. Cyly swět bě jemu jenak luby. Wšitcy čłowjekojo běchu jemu cuzy, ale ničo njebě jemu nje-přecel. Nihdže a po nikim so jemu njestyskaše. Wšitko, štož chcych, měješe. A štož njeměješe, nje-chaše tež měć.

Jeho wutroba bě njepočezena — bě bjez kamjenja. Štož by jemu móhlo brémjo być, wostaji radšo při puću ležo. Stoicy filozofoj bychu na nim svoje wjesele měli! Woni wučachu; Njepožadaj ničo, přetož wšitke žadanja će jeno počezuja.

(Pokročowanje scěhuje)

L. Richter

Dajće džěcatka ke mi přińc a njewobarajće jim; přetož tajkich je njebjeske kralestwo

Wulke Ždžary / Podat Zyguš

Hišce před 100 lětami rěkaše wjes skrótka Ždžary. Džens rě-kamy wsy — rozeznawajo ju wot wsow samsneho mjena — Wulke Ždžary. Naš serbski rěčespytnik A. Muka měni, zo zwisuje tute wjesne mjeno ze slowom „ždžar“, to je palnišćo. Hdžež su pak něhdy lěs wotpalili a na tutym palnišću, na tajkich „ždžarach“ wjes natwarili, abo hdžež něhdy stari Serbja svojim boham wopory palachu. A zawěrnje, blisko Wulkich Ždžar namakamy tajki „ždžar“, hdžež něhdy woprowachu. Wo tym swědča črjopy, popjelnicy, sudobje, kotrež tam nadeńdžemy. Powěšće wo tutym „ždžaru“ z kamjeńtneho časa (je to čas, w kotrymž mějachu člowjekojo grat jenož z kamjenjow) je so mjez ludom lětstotki dolho zdžeržala. Wokolina Wulkich Ždžar je drje hižom dawno wobysydljena.

Spomožne za wuwice wsy běchu droha, rybarstwo wulkich hatow a pōda, kotraž wšak njeje runje wuběrna, ale tola wunošna. Stare Ždžary běchu po woběmaj bokomaj rěki Čorneje wody natwarjene. Wosrjedž wsy steješe cyrkej. Nětčiša hlowna droha je nowy džěl wsy, lědma na 100 lět stary a njemóže so z „Frosch-gasse“ w starobje runać.

Wulke Ždžary maju hižom třeci Boži dom. Prěni wšak njebě wulka cyrkej, ale mała kapalka, poswjećena swj. Borboryje. Tajkich kapalkow bě něhdy w Hornjej Łužicy wjace a nadeńdžemy tam a sem jich rozpadanki. We Wulkich Ždžarach je so wot kapalki swjateje Borbory jenož wuchowalo wołtarne blido, wulke štyri-rōžkojte kamjenisko zornowca, srjedža wudypane za relikwije. (Kōždy wołtar w katolskich cyrkwjach ma někajke swjate powostanki = relikwije. Kusk wot křiža Jezusoweho, nitku ze sukņje swjateje Klary, čern z černjowej krōny atd.) Tutōn wołtar bě hač do lěta 1939 spody nětčišeho wołtarja. Tehdom jōn wurychu. Z časa kapalki swjateje Borbory je tež kamjeńtna murja pohrjebnišća.

Druhi Boži dom so hišce do reformacije na město přemaleje kapalki natwari — snano wokoło lěta 1400. Tutōn z drjewa a hlíny natwarjeny Boži dom l. 1782 zwotrhachu, dokelž bě přemaly a rozpadowaše. W jeho wěži so 1736

na 17. njeđzeli po swjatej Trojicy wučer wobwěsny, pozwoniwši druhi krōc kemši. Wōn zawostaji žonu a 4 džěci. Muž běše křescanski a pobožny, wo kotrymž so ničo zleho njepowědaše, ale pochilowaše k čěžkim myslam. Prošerjej dyrbjestaj wobwěsnjeneho z wěže dele wzač a na pohrjebnišću pochowač.

Nětčiša wěža je hižom l. 1750 natwarjena. 1782 dotwarichu cyrkej a poswjećichu ju w samsnym lěce na 3. njeđzeli adwenta. Cyrkej ma po woběmaj bokomaj dwoje łubje. Na 600 městnow je w Božim domje. A to nam derje dosaha. Dyrbimy so svojim wōtcam džakowač, zo su hižom tehdy džiwali na powjetšenje cyrkwy — při wšej zlutniwosći. Ławki za muskich, kotrež su po starym wašnju na łubjach, natwarichu z rjadow prjedawšeje cyrkwy přikle-pawši na nje deski. Natwarjenje Božeho domu bě hižom tehdy droha wěc. Tohodla přewzachu pišćece stareje cyrkwy do noweje. Ale Ždžarowscy mějachu swoje mjerzanje z nimi a wyše toho dyrbjachu sej lubić dač, zo jich druhe wosady hanjachu. Krōnikar nam

powěda: „Ždžary maju tak špatne, skōncowane pišćece, zo mōhl čeknyč, hdyž so na nich hraje, a tola dyrbjja kmane dosć byč, nutrnosć powyšić a wosadu natwarjeć. Hižom 1845 rozsudžichu zastupjerjo: Hdyž noweho duchowneho džostanjemy, kupimy sej nowe pišćece. Tež 1853 so wo tym powědaše, ale 1860 su tu přeco hišce stare skōncowane pišćece. Tak nětka zaso wšitko spi a stare pišćece kōždu njeđzelu na kemšach wujeja. Swědči to wo dobrym, pobožnym a křescanskim zmyslenju wosady? Njeh nam přichod bōrže nowe pišćece do cyrkwy přinjese!“

Hanjenje druhich a wōtra kritika krōnikarja tola njeběštej cyle wopravnjenej. Ždžarowscy běchu mjez tym hromadžili a kupichu sej 1867 pola Conrada Geißlera w Eilenburgu nowe pišćece z 25 klinčacymi hōsami, cymblowej hwězdu a „kōzłom“. „Kozol“ rěkaše registr „tremulo“ pola luda. Na pohrjebnych kemšach měješe kantor z abo bjez „kōzła“ hrač, po tym kaž sej zawostajeni skazachu.

Ze Ždžarowskich kantorow a wučerjow su nam znači:

Nan a syn Thomas, rođzenaj ze Ždžarow. Mlōdši Thomas zemrě 1758. Po nim běštaj tam Michał a pozdžišo Jan Bohulub Šewc. 1844 přindže Jan Mrōzak, nan fararjow Mrōzakow, za kantora do Ždžarow. Na poslednich kantorow Ždžarowscy rady spominaju. Běchu to mužojo z dobrymi kmanosćemi, kotřiž su wosadže wjele dali. Hdyž je so 1774 nowa cyrkwinska šula natwariła, rěka to, zo bě tam hižom do toho časa cyrkwinska šula. Nětčiša šula z bydlenjom kantora natwari so l. 1883.

Slepy

L. Richter

(Pokročowarje scěhuje)

Powěšće z druhich ewangelskich cyrkwjow

W ZSSR je ewangelsko-lutherska cyrkej zastupjena w Litawskej, w Latwijskej a Estniskej republice. Na čole litawskeje ew.-lutherskeje cyrkwy steji superintendent Šernas, na čole latwijskeje ew.-lutherskeje cyrkwy arcybiskop Gustaw Turs a na čole estniskeje cyrkwy arcybiskop Kijwit. W Ridze je byla 1951 generalna synoda ewangelskeje cyrkwy.

Lutherski biskop Veto je, kaž znate, loni jako zastupjer tamneje cyrkwy w Hannoveru na zeńdženju lutherskeho swětoweho zwjazka pobyl.

Wutroba

W chorowni ležeše chory hōłčk. Sotra so jeho woprašā, što mōže za njeho činič. Maly pacienta wotmolwi: „Pohladaj přecelnje na mnje.“

Minakal. Loni buchu wukřćení 41 džěci, mjez nimi 20 holcow. Kóždú druhú njeđzělu měsaca je pola nas křćeńska Boža služba. Konfirmowane buchu 40 džěci, mjez nimi 25 hólcow. Bohužel je tójšto zwjeršnosće a zwučenosće z křćenjemi a z konfirmaciju zwjazane. Zrědka hdy, zo swójbni wědža, čehodla so to stanje. Jenož tradicija? Wěrowanjow běše 24. Chowane buchu 24 stawow Minakalskeje wosady. K Božemu blidu přistupichu 185 mužow a 358 žonow. Kak husto so chlěb jě k sudu a wino pije k sudu, wě Bóh Knjez sam. Zo je z Božim swjatym wotkazanjom přeměnjenje stareho čłowjeka, je tola najwažniše. — Někotři su za cyrkej swěru woprowali, někotři su k zběrkam darili přistojnosće dla. Je pola nas črjódka swěrynych, Serbow a Němcow. Bóh daj, zo bych tuči skónčnje tež swoje prawo w zarjadowanju cyrkwinkeje wosady dostali. Jenu cyrkwinšku hudźbu měješe k. kantor Lachmann z Kamjenic pola nas, kotraž njebě hubjenje wopytana. Wjele móhlo pola nas a we wosadze hinak być. Bože služby, němske kaž serbske, su hubjenje wopytane.

Hač do lěta 1935 mějachmy Biblijski pučnik w serbskej rěči. Poslednje předslowo běše spisał naš prjedawši wyši farar G. Zarjeńk - Chwaćanski. Snadž budže pozdžišo zaso možno, biblijski pučnik w serbskej rěči wudać. Hač dotal mamy němske hrona Herrnhutskich (Ochranowskich) bratrow. Steja tam tež biblijske čitanja z biblije, lětsa ze scěnja swj. Lukaša. Štóž ma serbsku bibliju, namaka potom tež čitanja w serbskej rěči. To samsne plaći z lětnymi, měsacnymi a tydžeńskimi hronami. Witamy tajku pomoc so bóle do biblije zanurić! Kak mało my bibliju scyła znajemy!

W pisanej chěžce na čolmje

Ze serbskich koncertow znajemy tutón rjany spěw Handrija Zejlerja z „Nalěca“. Haj, tajke je naše žiwjenje, kaž bychmy so na čolmje wjezli po slěbornej rěce. Z lěwa a z prawa kiwaju nam rjane brjohi. Rad bychmy pozastali, ale čolmik nas wjeze dale. Tu njeje žaneho zastaća. Při rjanych brjohach jědzemy nimo, ale tež přez strašne kužoly a hlubiny. Ale jónu tola zastanjemy:

A kiwaju druhe tež brjohi
Nam něhdy: „Tu zastawaj!“
Da stajimy z nadžiju nohi
Na wěčnosće rjeńši kraj!

Wutrobnje so wjeselimy, zo je Serbski ludowy ansambl do swojich rjanych poskićenjow tutón spěw a tež „Ha widžu-li ptačata čahnyć“ přiwzał. Štóž ma čłowjekow a žiwjenje lubo, budže tež za wšón přichod dyrbjeć wo rjeńšim kraju wěčnosće spěwać. W.

Čerpjenje

W našej wokolinje běchu nošerjow za wójsko w Kamerunje zwolali. Z tym zhonichu naši čornuchojo, što je wójna. Hdyž parnik z mlodymi nošerjemi wotjědže, plakachu žony. Při brjoze na kamjenju sedžeše stara žona mjelčo plakajo, kotrež běchu syna sobu wzali. Ja přimnych ju za

ruku a chcych ju troštować. Wona pak dale plakaše, kaž by mje njeslyšala. Nadobo začuch, zo ja tež plakach. Slónco so chowaše a ja plakach — kaž wona.

Albert Schweitzer:

Zwischen Wasser und Urwald

Serbski ewangelski cyrkwinski džen 1953

Da-li Bóh, budže naš lětuši serbski cyrkwinski džen 6. a 7. junija w Hodžiju. Sobotu, 6. junija, so cyrkwinscy předstejerjo a družicy cyrkwinscy sobudželačerjo ze serbskimi fararjemi zeńdu; njeđzělu, 7. junija, pak prawje wjele serbskich wosadnych z Hornjeje a Delnjeje Łužicy wočakujemy.

Bratřik a sotřička

L. Richter

1953 wólby nowych cyrkwinskih předstejerjow w Sakskej cyrkwi

Naša krajna cyrkej so hotuje, nowych předstejerjow we wšěch wosadach dać wuzwolić. Tuž chcemy sej tež tu wažnosć tuteje wólby rozpominać.

Slabjenje tutoho zastojnstwa rěka:
„Před Božim wobličom a před tutej wosadu slubju:

Ja chcu mi přepodate zastojnstwo jako nadawk cyrkwe přijěć, kotraž njesmě nikomu poslušna być, chiba jenož swojemu Knjeze Jezom Chryste. Swoje zastojnstwo chcu w zamołwitosći před Bohom wukonjeć, poslušny ewangelijej Jezom Chrysta, kaž jón w Swjatym pismje namakamy a kaž

jón nam wěruwuznaće našeje cyrkwe wobswědča.

Ja wěm, zo do mojeje cyrkwinkeje služby předewšěm slušatej moje a mojeho doma přikladne wobdželenje na cyrkwinskih žiwjenju mojeje wosady a prawe křesćanske žiwjenje. Ja budu po najlěpšim wědženju a swědomnju wšitko činić, zo bych pomhał swoju wosadu a z tym tež krajnu cyrkej znutřknje a zwonknje twarić.“

Tute slubjenje sej swědomiće přečitaj a prašej so, što z twojeje wosady móhł tajke slubjenje z dobrym swědomjom slubić. W.